

Mm

Maddadi, Jangir, 1979– , formgivare, född i kurdistanska delen av Iran. M kom 1993 till Kalmar från ett flyktingläger i Irak. Efter studier vid Designprogrammet i Pukeberg, tillhörande dåvarande Högskolan i Kalmar startade han eget företag i Kalmar, sedan 2008 under namnet Jangir Maddadi Design Bureau AB. Hans inriktning är minimalistiskt formgivna produkter för såväl det offentliga rummet som den privata marknaden. Tillverkningen sker uteslutande i Kalmar län. M:s förmåga uppmärksammades snart och sommaren 2010 utsågs han till Årets Nybyggare i Kalmar län och segrade även i riksfinalen med kung Carl XVI Gustaf som prisutdelare på Stockholms slott. *BB*

magistraten var från 1637 den myndighet som skötte stadens förvaltning och fattade beslut efter att ha tagit del av ›borgerskapets äldstes synpunkter. Magistraten fungerade även som stadens domstol. När den infördes ökade den statliga styrningen, då även den skulle fungera som statsmaktens kontrollredskap. Ordförande i magistraten var stadens borgmästare och de övriga medlemmarna var rådmän. Medlemmarna var desamma som i ›rådhusrätten.

Magistratens uppgift var bl.a. att förvalta stadens jord och medel, övervaka skjuts- och gästgiveriväsendet, båtmanshållet, kronouppbörderna, väg- och gatuhållning, brandväsendet, polis, hälsovård, fattigvård och att förrätta riksdagsmannaval. I stadens ›kämnärsrätt utgjorde rådhusrätten andra instansen i mål och ärenden. Lagfarts- och inteckningsväsendet låg dock hos rådhusrätten.

En ändring skedde 1862 då den kommunreform tillkom som överförde flera av magistratens uppgifter till den valda beslu-

*Jangir Maddadi.
En besökare på formgivarens
sittgrupp The Union Family.
Foto GM*

tande församlingen, ›stadsfullmäktige och dess förvaltningsorgan, drätselkammaren. Efter hand överfördes allt fler av magistratens uppgifter till andra statliga myndigheter och den upphörde helt 1965.

Magnell, Gitta, 1935– , journalist och frilansförfattare född i Kalmar och uppväxt på ›Skälby kungsgård. Hon utbildade sig till journalist i Göteborg och på Nordiska folkhögskolan i Kungälv samt studerade litteraturhistoria på Stockholms universitet. M har varit anställd på Skånska Dagbladet, och från 1974 till 1994 journalist på Dagens Nyheter. Efter pensioneringen arbetar hon med egna projekt. M är syster till vispoeten Ola ›Magnell. Hon har författat två böcker, *Teo och jag*, 2008 och *Skälby Kungsgård – en barndomsberättelse* 2011. *IB*

Magnell, Ola, 1946– , låtskrivare, sångare och gitarrist född i Kalmar och uppväxt på ›Skälby kungsgård. Han bor sedan

1960-talet i Stockholm. Som etablerad artist debuterade han 1974 med *Påtalåtar* och har sedan dess gjort 12 album. Han brukar räknas till proggrörelsen även om han inte tillhörde denna rörelsens mest politiska gren. M är en flitig turnéartist och har bl.a. erhållit Fred Åkerström-stipendiet 1994, Nils Ferlin-sällskapets trubadurpris 1997 och Cornelis Vreeswijk-sällskapets stipendium 1999. BB

Magnét, Carl Jacob August, 1804–1867, förste distriktslantmätare, född i Tokebo, Åby socken. M började som militär och övergick sedan till lantmäteriet. År 1827 började den stora skiftesreformen, laga skiftet, och M blev mycket engagerad i detta arbete. Under sena 1820-talet bodde familjen på Tingbyberg men flyttade på 1830-talet till ›Kvarnholmen. M upprättade år 1860 en plan, fastställd 1862, över ›fortifikationsjordarna som senare bl.a. kom att användas till ›Södra kyrkogården och ›Stadsparken. M ritade Södra kyrkogården, som togs i bruk 1863, där han även ligger begravd. IB

Magnus Ladulås, 1240–1290, kung av Sverige 1275–1290. Han gifte sig 1276 i Bykyrkan i Kalmar med Hedvig, dotter till Gerhard I av Holstein. År 1285 hölls i Kalmar den första stora sammankomsten av allmän nordisk betydelse under ledning av M, se ›hanseatiska fredsmötet i Kalmar 1285. SHm

Magnusson, Gillis, 1908–1995, konditor och konstnär, född i Kalmar. Han visade tidigt fallenhet för den konstnärliga banan men fadern Karl ›Magnusson ville att han skulle lära ett yrke. Han blev då bagare och konditor. I slutet av 1960-talet slutade han den banan och började måla på heltid. Redan på 1930-talet började han måla på Öland och där fann han sin största inspiration. Första utställningen hade han redan 1941 tillsammans med Ivar ›Morsing och Gudrun Holm. Hans konst är stiliserad och befriad från det han ansåg vara oväsentligt. Motiven är uppbyggda kring stora ytor i skilda färger, många gånger med inslag av färgstarka fält. Sonen Gilbert Magnusson har i sitt bostadsområde ›Parklyckan skapat ett pri-

vat museum över M:s konst. Mer att läsa: Anders Johansson, *En landskapsmålares Öland. Gillis Magnusson. Ett vänporträtt*, 1984. BB

Magnusson, Karl, 1873–1943, kommunalman och riksdagsman, född i Kristianopol. I Kalmar blev han känd under namnet *Kalle Masse*. Han kom som 3-åring till Kalmar, där fadern anställdes som kvarnarbetare vid ›Kalmar Ångkvarn, ett yrke som även M kom att ägna sig åt under åren 1886–1905. Tidigt blev M en av arbetarrörelsens främsta förkämpar i Kalmarbygden. Efter att ha blivit avskedad på ångkvarnen efter fackliga aktiviteter anställdes han 1906 som föreståndare för ›Folkets Park och kvarstod i denna roll under 20 år. Han satt under lång tid i såväl stadsfullmäktige, landstinget som i riksdagen. När han 1911 invaldes i riksdagens andra kammare var han den förste socialdemokratiska riksdagsmannen från Kalmar län. Som ordförande i drätselkammaren kom han att få stor betydelse för stadens kommunala liv. Han var far till konstnären Gillis ›Magnusson. BB

Majblomman är Sveriges största barnhjälsorganisation med verksamhet över hela landet. I Kalmar kommun finns fyra lokalföreningar: Kalmar, Lindsdal, Morrtorp och Smedby-Rinkabyholm-Trekannten. M arbetar för att förbättra barns villkor och bekämpa barnfattigdomen. Sin huvudsakliga inkomst får M genom försäljning av majblommor. BB

Makalös kallades i folkmun svenska flotans paradfartyg ›Mars.

Malkar, Arvid, före 1935 Johansson, 1879–1952, postexpeditör och revymakare, känd under namnet *Sjörövaren*, född i Oskarshamn. Till Kalmar kom han för att studera vid Kalmar högre allmänna läroverk men med ett år kvar till studentexamen avbröt han studierna och fick anställning på Kungl. Postverket. Han flyttade till Göteborg och kom där in i journalist- och teaterkretsarna. Snart engagerades han som kuplettskrivare och han kom att medverka i åtskilliga revyer. Under Göteborgsåren tillkom signaturen *Sjörövaren*, enligt honom själv efter att han med detta namn inom parentes hade undertecknat en förklaring till missad tjänstgöring i postverket efter en trevlig seglats. Till födelsestaden återvände han 1915 och även där blev det ett flertal revyer innan han 1921 bosatte sig i Kalmar för gott. Redan samma år började han här som revyförfattare och 1923 var det premiär för en nyårsrevy och tio år senare skrev han sin sista revy. Under 1930-talet utgav han till varje jul tidningen *Julosten*. Efter avslutad revyverksamhet övergick han till att skriva kåserier och dagsverser i lokala tidningar vid sidan om sitt arbete på Postverket. Sitt namn ändrade han 1935 från Johansson till Malkar genom omkastning av bokstäverna i Kalmar. Han har tillsammans med Ivan ›Hoflund utgivit *Kalmariter och andra med meriter*, 1924. BB

Malkar Göran, 1954–, gymnastikdirektör, född i Skellefteå. M är son till Lars ›Malkar. Han tävlade för Kalmar Fäktklubb, var landslagsman i värja och florett och har deltagit i Olympiska spelen 1976 och 1980. M är skandinavisk mästare och har erövat SM-guld i lag och individuellt. Sedan 1986 är M egen företagare och driver Malkars Träningscenter.

Malkar, Lars, 1927–2003, adjunkt och revyförfattare, född i Kalmar. Han var son till den kände Kalmarprofilen *Sjörövaren*, revymakaren Arvid ›Malkar. M blev fil. mag. i Lund 1951 och återvände 1956 till Kalmar och en lärartjänst vid Kalmar högre allmänna läroverk. Han blev känd som

teater- och revypappa, ett arv från fadern. Under många år svarade han för läroverkets julrevyer och senare även för några årgångar av Kalmars nyårsrevy samt ett flertal slottsspel. BB

malm.
Del av en bild från taket på
Norrgård ca 1860.
Norra vägen i förgrunden

malm var förr ett ord för sandbacke, grusfält eller stenbunden ej uppodlad mark. I det medeltida Kalmar låg de ej inhägnade malmarna utanför stadens murar och där bodde de fattiga. Marken var där obrukbar och därför erlades ingen skatt av dess bebyggare. Efter 1562 infördes dock en mindre skatt. En malm var av sämre beskaffenhet än en ›vern. En av Kalmars äldre malmar fanns fram till mitten av 1600-talet på den då ännu icke planlagda ›Kvarnholmen. Där bodde främst på den nordvästra delen enklare folk, bl.a. båtsmän och fiskare. När Kvarnholmen sedan skulle anläggas tvingades befolkningen att flytta till den nya malm som planlagts på det som sedan blev stadsdelen ›Malmen. Med tiden har ordet 'malm' fått en annan betydelse; mark som ligger omedelbart utanför en by eller stad. BB

Malmberg, Sigvard, 1906–1985, redaktör, född i Kalmar. Han var verksam vid flera tidningar i Stockholm, bl.a. som direktör i Stockholmstidningen 1949–1951 och huvudredaktör för Aftonbladet 1952–1956. S deltog i en vetenskaplig expedition till Svalbard och Franz-Josefs land 1931. S har skrivit flera artiklar om Kalmar varav en om Kalmarpressens historia i Stadsfullmäktiges historia 1962. Hans bok, *Det började vid Kalmarsund*, 1981, är en personhistorisk skrift direkt kopplad till hans födelsestad.

Malmbron förbinder Kvarnholmen med

Malmbron.
Del av bild från taket på
Norrgård ca 1860

Esplanaden och Trädgårdsgatan via cirkulationsplatsen på ›Sveaplan. År 1870 byggdes en körbro av trä som 1925 ersattes av den nuvarande bron. Förbindelsen mellan ›Malmen och Kvarnholmen utgjordes från 1600-talet av en spångliknade gångbro, Malmbryggan, via två holmar mellan Strandgatan och Kaggensgatans norra del. Den kallades även Norra gångbryggan.

Malmen, se ›Gamla Malmen, ›Västra Malmen resp. ›Östra Malmen.

Malmfjärden gränsar i norr till ›Lindö i söder till ›Kvarnholmen i öster till ›Ängö, och i väster till ›Malmen och ›Fredrikskans. Ständiga utfyllnader från 1850-talet och framåt har minskat M till sin nuvarande storlek. Den grunda M är ett eldorado för födosökande gräsänder och knölsvanar. M innehåller några öar, t.ex. ›Gröne man, mellan ›Rävspelet och ›Ängöbron, samt Koholmarna som har vuxit ihop till en ö intill Ängöleden. Runt M går ett 2,5 km långt promenadstråk. LLj

Malmskolan.
Foto Tommy Håkansson

malmgårdar anlades främst under 1700- och 1800-talen utanför Kvarnholmen. Borgare på Kvarnholmen byggde gårdsliknande anläggningar, vanligen ett lantligt residens eller högre standsbetonat sommarnöje. Malmgårdarna är en utveckling av de kålgårdar, senare kallade ›lyckor, som fanns i utkanten av staden redan under medeltiden. På kålgårdarna fanns ofta ingen bebyggelse. Kända malmgårdar var ›Falkenberg, ›Fredriksberg, ›Krusenstiernska gården, ›Lillegård, ›Lindsberg, ›Manilla, ›Stensvik och ›Stensberg. Några av malmgårdarna kom under 1800-talet att utvecklas till lantbruk. Se även ›malm. LN

Malmporten låg i fästningsmuren i Kaggensgatans förlängning mot ›Malmfjärden. Några år före valvets rivning byggdes en lång, enkel brygga därifrån över Malmfjärden till Malmen, se ›Malmbron. Porten kallades även porten vid gamla Malmbryggan.

Malmskolan invigdes 1845 och är Kalmars första folkskolebyggnad. Den byggdes mitt i nuvarande Esplanaden vid Norra vägen. Den förste läraren i M var Daniel Nyström, far till konstnärinnan Jenny ›Nyström. M flyttades 1907 till korsningen Jenny Nyströms gränd–Unionsgatan då Esplanaden förlängdes österut. När den närliggande ›Tullskolan invigdes 1878 flyttades undervisningen dit och M användes från 1880 endast som slöjdlokal. När grundskoleutbildningen upphörde på Tullskolan blev M slöjdlokal för kursverksamheter. År 1992 köptes byggnaden av ›Kalmarposten som efter en omfattande ombyggnad två år senare flyttade sin redaktion till M. IB

Manilla på Sandås var förr en av stadens ›malmgårdar. Stadspresidenten Erik ›Ehrenklo anlade i slutet av 1600-talet en trädgård för sommarbruk vilken troligen var upprinnelsen till M. Den stora gula byggnaden i trädgården framför nuvarande kontorsbyggnaden för ›Norden Machinery byggdes troligen på 1700-talet. Vid 1800-talets mitt ägdes M av borgmästaren G Engzell, och 1857 såldes den till tändsticksfabrikören Frans Otto ›Åberg som här skapade en nöjesplats; ett utevärdshus med tivoli, karusell, dansbana, skjutbana och kägelbana.

Platsen kallades Nykterhetsvårdshuset Manilla. Åberg överlät egendomen 1860 till det nystartade industriföretaget Manilla Fabriksbolag som där byggde en såp- och oljefabrik. Driften upphörde i mitten av 1870-talet och det då nystartade bolaget Siefert & Fornander förvärvade tomt och byggnader 1877 med verkstad i den gamla oljefabriken. Genom företagets starka expansion kom större delen av M:s trädgård att bebyggas. Den gamla herrgårdslika sommarbostaden används idag som kontor. M tros ha fått namnet plagierat efter en ståtlig byggnad från slutet av 1700-talet, döpt till Manilla, belägen på Djurgården i Stockholm. BB

Manilla Fabriksbolag, se ›Manilla.

Manilla Tändsticksfabrik, se ›Fredrikdahls Tändsticksfabrik.

mankon är ett kalmaritiskt ord som förr användes som ett förstärkningsord i *grabbiga* sammanhang. T.ex. *Kom igen, mankon!* Idrottslag använde detta uttryck vid en sista samling inför en match. Ett annat sammanhang kunde vara i uttryck som *Du, mankon, vilken bil!* Någon gång kunde det även ersätta en svordom. Enklast kan det översättas med grabben/grabbar. Det började försvinna i början av 1960-talet. BB

mannablod, eller sommarfläder, latin *Sambucus ebulus*, är en flerårig 1–1,5 m hög giftig ört med illaluktande blad och blekröda mandeldoftande blommor. M omnämns av Carl von Linné i boken om hans öländska resa 1741 att han hade i uppdrag att utröna *vad mannablod mände vara för en växt: om vilken sagan går, att den på ingen annan ort i världen skall finnas mer, än endast vid Kalmar slott, därest hon skolat uppsprungit*

Manilla.
Foto GM

av svenskars och danskars blod, som på detta fält tumlat i forna krig. Danskablod var ett annat namn på örten. Linné blev dock besviken när han insåg att M var just sommarfläder, vanlig i Tyskland och till och med i Växjö. Han skriver dock att M var till stor nytta i varje apotek, som använde växtens rot, blad, blommor, bär, frön, mos och bark. På återresan den 27 juli gjorde Linné åter ett besök vid Kalmar slott för att beskåda växten och skriver att *Mannablodet stod nu i full blomma och uppfyllte hela trakten med sin lukt.* Mannablod har även förekommit som namn på Johannesört. GM

Mannerskantz, Axel, 1897–1975, kapten och godsägare, född i Uppsala. M avlade officersexamen vid Karlberg 1916 och var kapten i Svea livgardes reserv. Han innehade fädernegodset ›Värnanäs i ›Halltorps socken. M var ledamot i Kalmar läns södra landsting 1931–1966, i riksdagens första kammare för högern 1936–1951 och 1956–1959. Dessutom hade M uppdrag i många styrelser och nämnder på läns-, stifts- och riksnivå. Som initiativtagare till ›Slakteriet 1933 var M med om att skapa nya avsättningsvillkor för jordbrukarnas slaktdjur. Han var styrelseordförande i 35 år. Under kriget beklagade M ofta den politiska tystnad som inträtt i landet och talade för en större öppenhet från regeringens sida gentemot riksdagen, trots det känsliga utrikespolitiska läget. Han stödde kraftigt utrikesminister Rickard Sändlers aktiva nordiska utrikespolitik gentemot Tyskland.

M hyllade gammallutherska kristna ideal som sågs som kulturbärande. En händelse, som blev omtalad, var när han och hustrun Emilie eldade upp Vilhelm Mobergs *Utvandrama*, som de ansåg vara

omoralisk. Han yttrade då: *Min hustru och jag läste den tvärs igenom, sedan gick vi ned i källaren, hyvlade in den i värmepannan och hurrade.* AG

Mannerskantz, Carl, 1747–1817, tidigare Råberg, adlad Mannerskantz, major och fortifikationsofficer, född i Kalmar. År 1789 köpte M ›Värnanäs och under en 15-årsperiod byggde han där efter egna ritningar den nya huvudbyggnaden, stall, ladugård och lador. I anslutning till Värnanäs anlade han även en engelsk park med små lusthus. Förutom Värnanäs har M ritat huvudbyggnaderna till ›Stuvenäs, Igelösa, Skällby, Kranklösa, ›Christinelund och Värnanäs gästgivaregård samt ytterligare herrgårdar i trakten. SHm

Margareta.
Gravskulptur i Sorø
domkyrka
Foto GM

Margareta, 1353–1412, drottning i Danmark från 1379 och i Norge från 1380 som förmyndare för sin son Olav. Hon var dotter till Valdemar Atterdag av Danmark och gift med Håkan VI av Norge som var son till den svenske kungen Magnus Eriksson. Då sonen Olav dog 1387 behöll hon makten i Danmark och Norge. Hon hyllades som Sveriges *fullmäktiga fru och rätta husbonde* 1389 efter att ha besegrat Albrekt av Mecklenburg i slaget vid Falköping. M lyckades få systerdottersonen ›Erik av Pommern krönt till kung i Danmark, Norge och Sverige. Kröningen skedde i ›Bykyrkan i Kalmar 1397. Hon regerade trots detta över alla rikena till sin död. Förhållandena mellan länderna reglerades i ett dokument, ›Kalmarunionen. SHm

Margaretakammaren är ett rum i Kalmar slotts sydvästra torn som inreddes samtidigt med Stora Västra Salen, även kallad ›Gröna salen. Egentligen fanns här två rum inredda, eftersom rummet en trappa upp också bär spår av att ha varit bebott. M hade panelväggar som färdigställdes under ›Gustav Vasas tid 1542 medan tak- och väggmålningarna troligen tillkom under ›Johan III:s tid. Här finns också en eldstad. Rummet en trappa upp gjordes sannolikt beboeligt vid samma tillfälle och försågs också med en väggpanel 1544. Väggnablerna i de båda rummen utfördes av Henrik Snickare men är numera försvunna. Under 1630- och 1640-talen disponerades M av

Margaretakammaren.

landshövdingen och kallades då landshövdingens kammare. ›Rödkullatornet, där båda kamrarna är belägna, var ursprungligen ett av de medeltida försvarstornen och kallades på 1800-talet även för Bölstor-net och Trollpacketornet. I källarvåningen fanns 1569 en iskällare. LWA

Margarinbolaget, se ›Margarinfabriken Svea.

Margarinfabriken har sitt ursprung i Cocos- och Margarin AB Svea som startades 1905 av Ragnar L ›Jeansson. Kalmar Ångkvarn och brodern John ›Jeansson hade då övertagit maskinparken från hans företag ›Hafregrynsfabriken Svea, som var inrymd i den stora tegelbyggnaden vid Ölands-hamnen i nuvarande ›Baronen Köpcenter. Från början var man inne på idén att bygga ett oljeslageri och utvinna olja från kokos, därav det ursprungliga firmanamnet. Det blev emellertid margarin, en produkt som börjat tillverkas i Sverige i slutet av 1800-talet. M var i sitt första skede en slags borgerlig Kooperation med ett stort antal bageriiddkare och köpmän som delägare, detta för att Ragnar L Jeansson bättre skulle kunna möta befarad konkurrens från de andra margarinfabrikerna i Sverige. Produktionen kom igång 1906 med varumärken som *Svea Gräddmargarin* och *Svea Margarin*. Cocos kom senare att användas i produktionen och 1909 introducerades *Margaron*. Från början använde man sig av importerade råvaror i raffinerat tillstånd, men för att göra sig mer oberoende av utländsk förädling byggdes eget raffinaderi i Kalmar, Sveriges första, och det inrymdes på de översta våningarna i margarinfabriken. Efter upplösning av Sveriges Margarinfabrikers Förening 1911 utbröt priskrig och M trädde i likvidation. Bolaget återupptod snart med namnet Nya Margarin AB Svea. Under första världskriget fick M ett uppsving efter att ha blivit statens enda leverantör av margarin, detta tack vare sitt raffinaderi. För att bättre klara råvaruförsörjningen byggdes ett separat oljeraffinaderi, ›Svea Oljefabrik, som öppnades 1918 på Barlastholmen.

M lanserade 1923 ett nytt smörblandat margarin som 1925 fick varunamnet *Runa*. Detta var en stor framgång vilket gjorde

Margarinfabriken Svea

M till en starkare aktör på marknaden. Efter flera års priskrig mellan olika margarintillverkare lyckades Ragnar L Jeansson 1926 samla de svenska tillverkarna i ett bolag, Margarinfabrikernas Försäljningsaktiebolag. Redan året efter såldes häften av M:s aktier till holländska Unie, och fick namnet Margarinbolaget. År 1943 lanserades det nya varumärket *Milda* och fyra år senare ombildade Unilever sina svenska margarinfabriker, varav M var en, till AB Liva Fabriker. År 1961 uppförde ägaren Unilever en stor margarinfabrik på Lidingö efter att ha slagit samman M med tre andra margarinfabriker i Sverige. Året efter upphörde M i Kalmar. Efter några år köptes fastigheten av några köpmän i Kalmar som byggde om fabriken till ett köpcenter. Detta öppnades 1964 under namnet Kalmar Stormarknad. År 1972 såldes det till Gustaf de Geer som 1977 ändrade namnet till ›Baronen Köpcenter. BB

Mariakyrkan, helgad åt S:ta Maria, kallades den kyrka som fanns i ›Munkklostret, dominikanerkonventet. Den omnämns 1401 i ett dokument från påven Bonifatius IX som utlovade avlat för besökare i och gävogivare till M.

Maria-logen Liljekonvaljen i Kalmar instiftades 1985 och har endast kvinnliga medlemmar. M har norskt ursprung.

marknader i våra bygder finns dokumenterade först 1493 då Sten Sture d.ä. vid

Tälje möte föreskrev att marknad skulle hållas i bl.a. Kalmar. I stadsprivilegierna från 1600-talet tillförsäkrades staden två årliga marknader. På 1790-talet tillkom en vintermarknad. Tillstånden för dessa marknader drogs in år 1866. I gamla tider fanns dels frimarknad, där det var öppet för alla att då idka handel, dels enskild marknad där handel med allmogen var förbehållen stadens borgare. Tidiga marknadsplatser som ingick i Kalmars handelsområde och således var underställda borgarna i Kalmar var Bergkvara, Bäckebo, Mönsterås, Fröbygårda på Öland och Gårdsryd utanför Nybro. Förr fanns även marknader i Gelebo och Lovers. De enskilda marknaderna förbjöds 1788 genom en kunglig förordning, men många hantverkare från Kalmar fortsatte att bevaka sina intressen på olika platser. Vid sin död 1818 ägde t.ex. guldsmeden Anders Engelfelt i Kalmar marknadsbodan i Köping, Fröbygårda på Öland, Gårdsryd i Nybrotrakten, Hanåsa i Högsby, Mönsterås, Döderhultsvik, Kristdala, Villköl, nuvarande Gullaskröv och på Kalmar torg. Vid sekelskiftet 1900 hölls häst- och kreatursmarknader i april och september i Kalmar på ›Stortorget och ›Tullslätten. I en uppteckning av svarvaremästare Jonsson, född 1856, beskrivs marknaderna i Kalmar; de varade i fyra dagar och trummades in av en polis på onsdagsmorgonen. Stortorget var indelat i kvarter för olika varuslag med västgötaknallar i en rad mitt på torget. Väster därom hade bönderna sina skjut-

Marmorpalatset.
Här låg även biografen
Centrum och konditori
Atlantic

sar med hästarna uppställda på Storgatan med sina mäktiga baksidor vända mot de gående. Utanför staden tilläts med början 1830–1840 en marknad vid Drags gamla lastageplats och hamn. Evenemanget flyttades 1862 till Rockneby där det fortfarande äger rum varje år. I modern tid har ›Kalmar marknad uppstått.

Marmorpalatset kallades den byggnad som i början på 1900-talet uppfördes av tobaksfabrikören Oscar Engström på Larmgatan 42 och var närmaste granne till nuvarande Brandstationen. I byggnaden har funnits biografen ›Centrum liksom konditoriet ›Atlantic. Sitt namn fick byggnaden efter de fasadmålningar som utfördes i marmoreringsteknik på den stora fönsterlösa fasaden mot det tidigare ridhuset på nuvarande brandstationstomten. *BB*

Mars, även känd under namnet Makalös eller Jutehataren, var på sin tid svenska

flottans paradsskepp. M byggdes i Kalmars utkant på ›Björkenäs skeppsgård och sjösattes 1563. Skeppet byggdes av ek, hade ett displacement på 1800 ton att jämföra med regalskeppet Vasas 1200 ton. Längden totalt var 60–70 meter, köllängden cirka 40 meter. Det var amiral Jakob Bagges amiralskepp men tiden i flottan blev kort och fartyget deltog endast i ett slag, det s.k. första slaget, som utkämpades de sista dagarna i maj 1564 under det nordiska sjuårskrigen mot dansk-lybska flottan utanför Ölands norra udde. I en närstrid mellan M och den lybska flottan försökte de fasthållade fiendeskeppens knektar att äntra M flera gånger, men det avvisades med hård närstrid man mot man. Det lybska folket kastade lansar och fotanglar från mäsarna och sköt fyrbollar in på M som antändes. En hamnade i en kruttunna som sprang i luften och satte skeppet i brand. För rökens och eldens skull kunde man inte längre vistas inne i skeppet och M uppgavs och Bagge lät sig överföras till ett lybskt skepp som fånge. Cirka 100 svenskar hann även överföras till fiendeskeppen. Efter att M uppgivits skickades 300–400 lybska män över för att ta M i besittning. Strax därefter sprang M i luften. Med i djupet följde kvarvarande svensk besättning på 500–600 man och den lybska besättningen som äntrat M, dvs. mellan 800 och 1 000 personer. M bedömdes vara världens största skepp på sin tid. Även skeppet ›Elefanten deltog i slaget vid Ölands norra udde.

Svenska folket skyllde olyckan på den förbannelse som vilade över fartyget eftersom dess kanoner var gjutna av kyrkklockor som kung Gustav Vasa beslagtagit.

Sommaren 2011 lokaliserades ett större äldre örlogsskeppsvrak cirka 10 sjömil öster om norra delen av Öland. Beviset för att det verkligen var skeppet M, som hittats, var de stämplarna på de kanoner man bärgat. Länsstyrelsen i Kalmar län har beslutat om dyk-, fiske- och ankringsförbud vid fyndplatsen. *BB*

Maskin- och Gjuteribolaget, se ›Hill & Co.

masonitstugor växte upp på Stensö, Svinö, Tallhagen och Jutnabben, troligen med början under andra världskriget. Tältduk

var bristvara och Kalmarbor campade i stället i grönmålade masonitstugor, 2 x 3 m. De monterades upp 1 maj, monterades ner och flyttades bort på hösten, men på Svinö stod de kvar över vintern. Det fanns gemensam kallvattenpost och ett flertal utedass var utplacerade. Mjölk, smör och pilsner förvarades i nergrävda mjölkkanor eller liknande. En flygbild från 1951 visar ca 90 stugor över Stensö och på Svinö visar en karta från 1972 ca 25 st. Jutnabben hyste betydligt färre. För barnfamiljer och andra var detta ett billigt sätt att semestra och koppla av, men det stred senare mot strandskyddslagen. Länsstyrelsen beslöt därför att masonitstugorna skulle avvecklas successivt under 5 år med början 1970. GM

Masonitstuga

Mauritz, Wilhelm, 1894–1966, journalist och författare, född i Stockholm och utackorderad till fosterföräldrar som var torpare i Åseda. När tidningen Östra Småland startade 1928 började M sin journalistkarriär där som redaktör, ledarskribent och kåsör. Han blev tidningen trogen under hela sin verksamma tid. M var föreningsmänniska och engagerade sig i arbetar- och nykterhetsrörelsen samt som ordförande i skolstyrelsen. I boken *Föräldrar okända* skildrar M sin barndom och ungdom. Ytterligare två böcker skrevs av M: *Egna vägar* och *Brutna banor*. GM

Mejeriet, idag Arla Foods AB, byggdes 1954 på Daléngatan 8 och ersatte det tidigare på Smålandsgatan 4. Det har byggts ut i olika omgångar och producerar numera endast Grevé-, Herrgårds-, Präst- och Sveciaost samt en lagrad lyxost för export under varumärket House of Costello.

*Masonitstugor.
Stensö 1951
Foto Oscar Bladh*

Produktionen i Kalmar uppgår till 15 000 ton om året och för detta krävs 170 000 ton mjölk, som levereras av mjölkbönder i närområdet. Arbetsstyrkan vid Kalmarmejeriet uppgår (2014) till 120 personer. M ägs och drivs av Arla Foods, en internationell livsmedelskoncern. Dagens mejeri har sitt ursprung i det andelsmejeri som uppfördes på Smålandsgatan 4 av Kalmarbygdens mejeriförening, bildad 1902 av ett 20-tal lantbrukare i Kalmars närhet. Denna förening gick ihop med andra mejerier i sydöstra delen av landet till Sydöstmejerier, som i sin tur slogs samman med Arla 1971–1973.

Andra mejerier har funnits runtom Kalmar och finns omnämnda under resp. sockenord. LLj

Messenius, Arnold Johan, 1607–1651, rikshistoriograf, född i Danzig. Han utarbe-

*Mejeriet.
Smålandsgatan 4*

Mejeriet 2014

tade en omfattande svensk historia, *Scandia Illustrata* i åtta delar där den åttonde delen redovisar ›Sigismunds och ›Karl IX regeringstid med den första skildringen av ›Kalmarkriget. Verket skapades 1620–1624 men trycktes först 1700–1705. M dömdes till döden och avrättades under drottning Kristinas regeringstid, anklagad för högförräderi. *SHm*

Metodistförsamlingen i Kalmar grundades 1868 och hade sin kyrkobyggnad, kallad S:t Pauls kyrka, från starten och fram till att verksamheten upphörde vid Nybrogatan, numera Malmbrogatan 3. Den än idag bevarade byggnaden uppfördes någon gång efter 1832 enligt en tomtkarta som visar byggnadsbeståndet i kvarteret från början av 1800-talet. En tidigare församlingsföreståndare Arne Lindgren har berättat att byggnaden från början troligen använts som smedja eller repslageri. Exakt när byggnaden ändrades till kyrka är inte känt men en tidigare ägare, madame Antoinette Wigren, som var medlem i församlingen testamenterade vid sin död 1871 byggnaden till en pastor B A Carlsson. Denne testamenterade 10 år senare i sin tur fastigheten till M och som det står i hans testamente *att brukas till*

MG Sällskapet.
Från en ordensprydnad.

Metodistförsamlingen.
S:t Pauls kyrka. Numera
katolsk kyrka
Foto Thomas Hällqvist

den Allsmektige Gudens tjänst och dyrkan i överensstämmelse med Metodistkyrkans trosbekännelse och församlingsordning. På grund av vikande medlemsantal upphörde verksamheten 1986 efter nästan 120 år och byggnaden såldes till ›Katolska församlingen 1987. *NJ*

MG, uttytt som Muntergökarna, var ett sällskap av ordenskaraktär för *aktade män*. Sällskapet existerade i Kalmar under andra hälften av 1800-talet. Medlemmarna hade ordensnamn där ordet *gök* ingick, t.ex. *Spill-Göken*, *Snus-Göken* och *Punsch-Göken*. Sällskapet samlades till muntra fester och lär ha upplösts av polisen. *BB*

Mikaelsson & Son KB var ett stenhuggeri och en gravvårdsfirma som startades 1911 av John R Mikaelsson i Högby på Öland. Företaget flyttades 1923 till Kalmar. Huvudkontoret fanns på Larmgatan 2 och stenhuggeriet på Spännarebacken, Norra vägen 50. Åren 1935–1936 lät M uppföra Fredriksskansgården på Jutegatan 1, i folkmun kallad ›Tårarnas palats. År 1944 köpte M ett stenhuggeri och sliperi i Persnäs på Öland. Industri AB Ölandssten bildades och sonen Göte Mikaelsson blev VD. Förutom gravvårdar sålde firman även kalksten från Öland vilken användes som byggmaterial. *IB*

Milstlund beläget utmed gamla riksvägen i norra ›Lindsdal byggdes 1897 och var Lindsdals Missionsförsamlings gudstjänstlokal fram till början på 1970-talet. Då uppgick församlingen i Kalmar Missionsförsamling som 1982 blev ›Västerportkyrkans församling. Verksamhet bedrevs i huset fram till 2009, då det såldes. Namnet Milslund kommer av att mitt emot byggnaden finns en gammal milsten som anger att avståndet till Kalmar är en mil. *BB*

milstolpar finns utefter våra vägar, de flesta är av kalksten, granit eller sandsten. Totalt är 24 stycken kända utmed allmänna vägar i Kalmar kommun. De är mer eller mindre nötta av tidens tand. Alla är väl synliga. Ytterligare några milstolpar finns vid enskilda vägar. De sattes upp för att garantera att väglängden var rätt uppmätt. Det stadgades i gästgiveriförordningen 1649 att

milstolpar skulle finnas vid varje hel mil utefter landsvägarna. En gammal svensk mil var 10 689 meter. Från och med 1743 års gästgiveriförordning skulle markeringar även ske vid en halv resp. en fjärdedels mil. Landshövdingen ansvarade för vägarna i länet och namn eller initialer finns ofta på milstolparna. Mätningen i Kalmarbygden utgick från stenen i ›Dahmska husets hörn vid Lilla Torget. Alla stolpar är skyddade enligt kulturminneslagen och får inte flyttas eller förvanskas utan länsstyrelsens medgivande. I och med 1891 års väglag upphörde milstolpesystemet att gälla. *SHm*

Missionsförbundet, se ›Västerportkyrkan.

Mjölcentralen Arla, se ›Mejeriet.

Mobacken är ett fritt beläget gravfält i Kalmars västra utkant, väster om korsningen Fölehagsvägen och Elverslösavägen. På platsen finns det över 50 gravsättningar. Tillsammans med närbelägna ›Tjuvbackarna ingår M i en serie av gravfält på moränåsarna kring Kalmar. *BB*

Modéer, Ivar, 1904–1960, professor i nordiska språk, född i Mönsterås. M var språkvetenskapsman och banbrytare inom den svenska namnforskningen. Han skrev sin doktorsavhandling om Svenska skärgårdsnamn 1933 och gav 1945–1949 ut *Personnamn i Kalmar stads tänkebok*. M var från 1953 professor i nordiska språk vid Uppsala universitet. Hans vetenskapliga produktion var stor och betydande, bl.a. nedteckningar om en mängd ortnamn i Kalmarbygden, förvarade på Institutet för språk- och folkminnen vid Uppsala universitet. *IB*

Monokrom är ett kulturverksamhet för ungdomar med inriktning på musik, teater och poesi. Verksamheten bedrivs i ›Folkets Park i Kalmar. Sedan invigningen i februari 2003 har M utvecklats till en omfattande verksamhet för musik- och kulturintresserade ungdomar, i första hand i åldern 13–25 år. M drivs av Kalmar kommuns kultur- och fritidsförvaltningen i samarbete med ›Folkuniversitetet. Ca 30 band övar i de fem fullt utrustade repetitionslokalerna och utbildning bedrivs på flera instrument

samt i sång och inspelningsteknik. Det finns två inspelningsstudior där alla Monokromband erbjuds en gratis inspelning per år. I lokalerna finns två scener, en mindre kafésцен som tar ca 50–60 personer samt en konsertlokal som rymmer 150 personer. Band från M framträder förutom i de egna lokalerna även vid olika externa arrangemang och har även deltagit utomlands. M arrangerar ungdomsdelen av den årligt återkommande ›Kalmar stadsfest. *BB*

Monte Cavallo ligger på Biskopsgatan 5. Tomten på Aspelyckan vid ›Spännarebacken köptes 1862 av handlanden A G Qveckfeldt, som sedan byggde M. Där byggdes bostadshus med glasveranda och inglasad lanternin på taket, en köksbyggnad, som via en gång var kopplad till huvudbyggnaden, en flygelbyggnad samt två uthus med bl.a. stall och vagnbod. En del av detta finns kvar på Biskopsgatan 10. M ansågs ligga långt ute på landet, varför häst och vagn var nödvändiga för ägarens resa in till staden. Fastigheten har ägts av flera betydande Kalmarbor av vilka kan nämnas borgmästare Alfred Hagman och direktör C Wilh. Svensson. År 1920 förvärvades M av Anton Edgren, senare chef för ›Kalmar Chokladfabrik vid Norra vägen. Huvudbyggnaden har byggts om flera gånger och taklanterninen har tagits bort. Kalmar kommun är nu ägare av M. *GM*

More Biogas Småland AB bildades 2011 efter flera års förberedelser. Bolaget har 22 delägare varav 18 är lantbrukare i Förlösa, Läckeby och Rockneby strax norr om

milstolpar.
Denna finns vid korsningen Ölandsgratan - Västra Vallgatan

Monte Cavallo.
Ursprungligt utseende med lanternin

Kalmar. Övriga delägare är bl.a. ›Läckeby Water AB och Famax. En anläggning stod klar i ›Moskogen i slutet av 2014. Råvaror är gödsel från lantbrukarnas gårdar och matavfall från hushåll i de närliggande kommunerna. Det tidigare kommunala Kalmar Biogas AB med anläggning på Tegelviken köptes 2013 av Famax och samarbete kommer att ske med M. BB

Morén, Bernt Peter, 1932–1993, konstnär, född i Kalmar. M utställningsdebuterade i hemstaden 1949. Han målade främst blommor i en färgsprakande kolorit men även landskapsmotiv. M har, förutom i Sverige, även ställt ut internationellt, bl.a. Frankrike och Italien. M drev även företaget *Birgittas Handarbete* med postorderförsäljning samt butik på Södra Långgatan.

Morgonbladet i Calmar utgavs 1848 under några månader som en ersättning till Barometerns prenumeranter i stället för dess onsdagstidning. BB

Morin, Bengt, ibland Benedictus, 1689–1728, rektor, född i Kalmar. Efter skolgång i Kalmar begav han sig till den då svenska universitetsstaden Pernau, dagens Pärnu i Estland, för studier. När staden föll i rysarnas händer 1710 reste han till Uppsala där han avlade studentexamen och fortsatte studierna. Han återvände sedan till Kalmar och 1726 utnämndes han till rektor vid Trivialskolan. M har blivit berömd för *Öländska Rese-Beskrifning med sina lärda Anmärkningar*, postumt utgiven 1780 och tryckt på Magnus Peterssons tryckeri. BB

de Mornay, Charles, ca 1514–1574, fransk adelsman, officer och diplomat, född i Frankrike. M kom troligen till Sverige 1557 och trädde då i tjänst hos Gustav Vasa. När hertig Erik, sedermera Erik XIV, flyttade in på Kalmar slott 1558 följde M med som en av hertigens förtrogna. I egenskap av den främste i landet med internationell erfarenhet kom han att spela en viktig roll vid Eriks frierier ute i Europa. M gjorde bl.a. en resa till drottning Elisabeth i England med skepp rustade i Kalmar. När sjuåriga kriget började

1563 gick M i krigstjänst och under en period hade han ansvaret för försvaret av Kalmar slott. När Erik XIV blivit avsatt som kung av sin broder Johan III var M med i planeringen för att störta Johan III. Detta uppdagades, M tillfångatogs och avrättades i Stockholm 1574. M var gift med Anna Trolle och i hennes testamente från 1610 donerades pengar till ett stipendium, ›Mornayska stipendiet. BB

Mornayska stipendiet, egentligen de Mornayska stipendiet, tillkom genom en donation av Anna Trolle, död 1617. Hon var gift med Charles de ›Mornay som avled 43 år före henne. Stipendiet instiftades 28 januari 1610 till sonen Johans och makens minne. Det överlämnades till dåvarande gymnasiet i Kalmar. Donationsbeloppet var 1100 Joakimsdaler. Stipendiekurator var länge Anna Trolles släkting Axel ›Oxenstierna. Stipendiet utdelades för studier i utlandet till elever som genomgått Kalmar skola. Det administrerades av Kalmar stifts konsistorium och efter att kyrka och skola skiljts åt övergick förvaltningen till Kalmar läroverk. Fonden utökades av en sentida ättling, greve Charles de Mornay, som på 1830-talet var fransk envoyé i Stockholm. På 1980-talet permuterades fonden och numera ingår den i en av Stagneliusskolan förvaltda samfond. En av stipendierna på 1600-talet var Truls ›Kåhre från Ryssby socken. En motsvarande donation överlämnades samtidigt av Anna Trolle till gymnasiet i Växjö. BB

Morsing, Ivar, 1919–2009, konstnär, född i Ängelholm där fadern, konstnären Leopold ›Morsing, hyrde en ateljé över sommaren. Efter att ha undervisats av fadern studerade M 1940–1945 vid Tekniska skolan i Stockholm samt för Isaac Grünevald och Edvin Ollers. Debuten ägde rum på *Modern konst i hemmiljö* 1946. M målade till en början föreställande landskap och stilleben. Måleriet blev sedan kubistiskt, innan han övergick till expressiva stämningfulla landskapsbilder med eller utan konturupplösta människokroppar. M var en flitig resenär och gjorde studieresor till alla världsdelar utom Australien. Främst resorna till Nordafrika avsatte spår. M har utfört flera offentliga utsmyckningar. I Kalmar kan

Mornayska stipendiet.
Titelsidan av donationsbrevet

Ivar Morsing

nämnas Koppartorget, Länssjukhuset i Kalmar, Lindsdalsskolan samt altarmålningen i Ryssby kyrka, förstörd när kyrkan brann. Utanför Sverige återfinns M:s verk i de svenska ambassaderna i Beijing och Madrid samt i Svenska handelskammaren i Atlanta och New York. M hade ett flertal separatutställningar i Kalmar konstmuseum. Den mest omfattande ägde rum 1989 då 82 målningar från åren 1939–1989 visades. År 1984 deltog M i Läckebygruppens utställning i konstmuseet. M är representerad på Nationalmuseum, Moderna museet, Statens konstråd och i ett flertal regionala museer. Han erhöll Stockholms stads kulturpris 1973–1974 samt Statens konstnärsstipendium 1978. JRm

Morsing, Leopold, 1887–1971, konstnär, född i Uppsala. M utbildades på Althins målarskola 1904–1905 och Konstakademien 1906–1911 där han hade Ivan Hoflund och Valdemar Fille Fromén som studiekamrater. Han bosatte sig i föräldrahemmet i Läckeby och företog resor till Danmark och Frankrike. M målade oftast dämpade landskapsmotiv från Kalmartrakten och realistiska stilleben med föremål och blommor i en akademitradition men var även en framstående porträttmålare. M är representerad i Kalmar konstmuseum och i Gripsholms porträttsamling. I den utställning med Läckebygruppen som anordnades av Kalmar konstmuseum 1984

visades flera verk av M.

JRm

Mortorps Hembygdsförening verkar i Mortorps socken. Föreningen vårdar och visar hembygdsgården i Tvärskog med bl.a. 1700-talsbebyggelse, bod och ladugård från ett torp i Österhult samt vattenhjul kvarnen i Råsbäck, renoverad 1999. M anordnar torpvandringar, gökotta och midsommarfirande samt deltar i Tvärskogsdagen och Mörerundan.

Mortorps kyrka tillhör den grupp av nio medeltida kyrkor i Möre som till stora delar har bevarats. Genom jämförelser med andra medeltidskyrkor har kyrkan daterats till omkring 1250. Kyrkans kor är troligen tillkommet på 1600-talet men grunden till påståendet är oklar. Koret, helt eller delvis, kan vara medeltida. Klart är att det funnits en tillbyggnad till koret. Byggnadsdelen revs dock vid 1700-talets slut och sakristian i norr tillbyggdes. M:s kyrkas långa om- och tillbyggnadstradition har sedan fortgått genom att ett vapenhus byggdes till i väster på 1980-talet. Detta är utformat för att helt smälta in med den övriga byggnadskroppen. M har med sitt medeltida ursprung mycket höga byggnadshistoriska värden. Interiören utgör en blandning av olika stilar som speglar flera faser av kyrkans historia. Den stora altaruppsatsen fungerar som blickfång i kyrkan mot öster och är ett högkvalitativt arbete i rokoko,

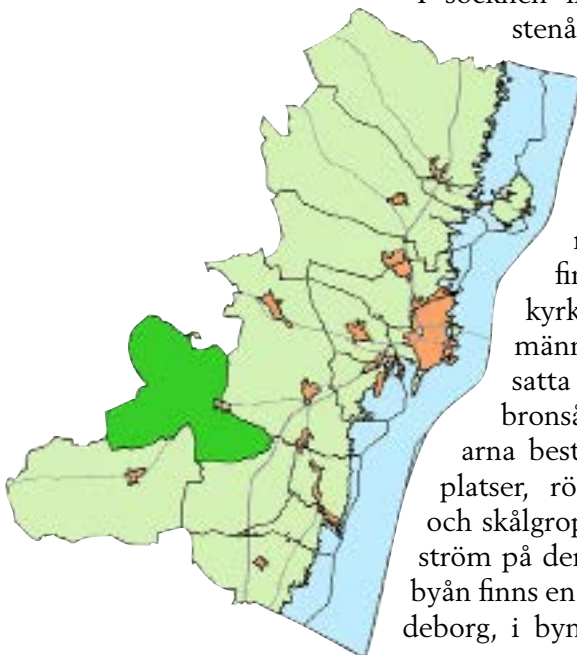
Mortorps kyrka.
Foto GM

väl sammangift med en äldre altartavla. I långhusets östra del finns predikstolen, även den ett fint arbete i rokokostil. I långhusets västra del är det läktarbröstningen med måleri från 1700-talet som dominerar tillsammans med orgelhuset i nyklassicism. Den mot mittgången slutna bänkinredningen som installerades i kyrkan på 1600-talet har en renässanskaraktär med sina arkadbågar och kannelerade pilastrar. Takmåleriet, kopierat från 1800-talets dekorationsmåleri, uppvisar ytterligare ett tidsskikt av kyrkans historia. *KLM*

Mortorps socken ligger 18 km sydväst om Kalmar. Socken har en yta om 99 km². I ortnamnet som 1344 skrevs *Mortorp* ingår en form av *mor* 'sank barrskog' och *torp*.

I socknen finns ett fåtal kända stenåldersboplatser. Dessa ligger på åsslutningarna ovanför det våtmarksrika landskapet. Den största koncentrationen av fornlämningar finns runt Mortorps kyrka vid Hagbyån där människor har varit bosatta kontinuerligt sedan bronsåldern. Fornlämningarna består av bronsåldersboplatser, rösen, järnåldersgravar och skålgropar. Söder om Långaström på den östra sidan av Hagbyån finns en fornborg, en s.k. bygdeborg, i byn Lövshult och strax

Mortorps socken

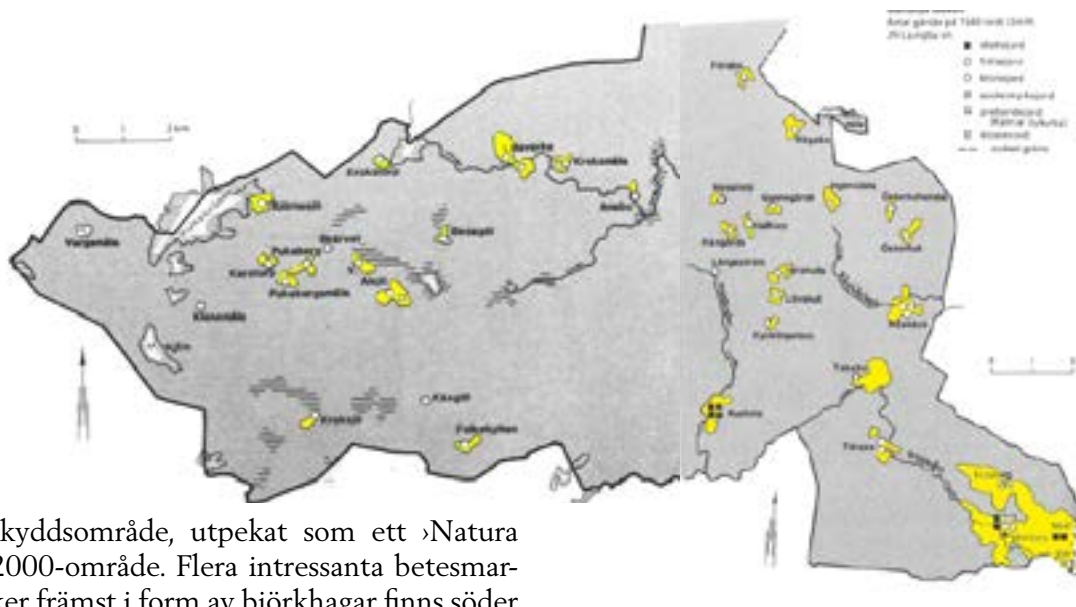

intill ett stort flyttstensblock, Elefantstenen. År 1507 kallade Hemming »Gadh allmogen i Norra och Södra Möre till landsting i Mortorp. Det visar på den betydelse den medeltida kyrkbyn hade. Nära sockengränsen i norr mot S:t Sigfrid ligger »Sankt Sigfrids källa och Kapellvägen går därifrån till Igersdela.

Sockenkyrka är Mortorps kyrka. Större byar är Runtorp, Igersdela, Mortorp och Långaström. Tätorten heter Tvärskog. Kyrkbyn ligger i östra delen av M och det är också där den äldre bebyggelsen är som tätast. Vid sockengränsen finns herrgården Christinelund, vars mangård ligger i Mortorps socken medan ladugården är placerad söder om Hagbyån och ligger i Arby socken. Förutom byarna består bebyggelsen av spridda gårdar. Runt byarna och gårdarna ligger åkrar och betesmarker, vilket skapar ett öppet landskap just vid bebyggelsen.

M är till största delen en skogsbygd med barrblandskogar på en rikblockig morän. På några ställen går berggrunden i dagen och strax norr om Mortorps kyrka finns alldeles intill vägen en stor, av inlandsisen rundslipad häll med isräfflor. Den största sammanhängande jordbruksarealen återfinns i socknens östra del men stora områden finns även vid Tvärskog och nordväst därom liksom vid Runtorp. Delar av Nybroåsen, den mäktigaste grusåsen i sydöstra Sverige, löper genom socknen och på den går Slätbackavägen. Flera åspartier har höga naturvärden. Vid Igersdela finns ett åsnätssystem med markerade smala, vindlande åsryggar, ofta parallella, med mellanliggande stora och djupa åsgropar. Det kallas Igersdela dälдер och är till större delen barrskogsbevuxet. Åsnätet vid Igersdela är av riksintresse för naturvården. Strax norr om Fröstorps ligger Fröstorps naturreservat bestående av ett välmarkerat abrasionshak och i norra delen en kulle med inte mindre än 27 urskiljbara strandvallar. I området växer mosippa. Vid byn Runtorp löper en del av Söderåkraåsen, som här är utbildad som en getryggsås och i norra delen är ca 50 m bred. Vid Tvärskog finns ett mycket gammalt, högvuxet talldominerat skogsparti liggande i en sluttning på Nybroåsen. I socknens sydvästra hörn ligger ett barrskogsparti, Stackmossens biotop-

skyddsområde, utpekade som ett »Natura 2000-område. Flera intressanta betesmarker främst i form av björkhagar finns söder om Igersdela, vid Betekulla, vid Tokabo och Gamla Råsbäck. Åkrarna vid Råsbäck omgärdas av oregelbundna och låga stenmurar. Vackra hagar med ek finns runt Christinelund. Hagmarken norr om Mortorps kyrka är särskilt intressant, då den hyser ett tjugotal hävdgynnade växtarter. Betesmarker finns även runt Hagbyån, som rinner genom socknen. Ån omges av låglänta översvämningsmarker med kärrartad vegetation och här kan sumpviol påträffas. Vidare hyser ån en värdefull fiskfauna med bl.a. havsöring, öring, stensimpa och elritsa. Socknen delar den lilla sjön Utsjön med Karlslunda socken. I övrigt har M endast ett par smärre gölar, Bastgölen och Snärjegölen.

»Ljungbyholm–Karlslunda Järnväg tillkom 1908 och lades ned 1960. Väg 520 mellan Ljungbyholm och Påryd går på den gamla banvall, som var en del av bansträckningen. Den följer bitvis Hagbyån. På Nybroåsen och Söderåkraåsen löper gamla vägar som har bundit samman trakterna i nuvarande Nybro kommun med kusten. Strax norr om Tvärskog återfinns Råsbäcks källa som 1910 började förse Kalmar stad med vatten genom en handschaktad självfallsledning, se »vattenförsörjning.

Skolor: Mortorps kyrkskola 1857–1965, Mortorps småskola, nu samlingslokal ägd av Mortorps intresseförening, Betekulla skola nedlagd 1963, Runtorps skola nedlagd 1957, Förebo skola, nedlagd 1949 och Tvärskogs skola från 1965. Redan 1771 anställdes Peter Morbäck som lärare och han flyttade runt mellan rotarna där

han drev undervisning i hemmen.

Fattiggård fanns i Halltorps by i norra delen av socknen 1873–1930 då fem socknar tillsammans byggde Solgårdens ålderdomshem i Påryd. Tvärskogs bygdegård uppfördes 1988 och inrymmer även skolmatsal. Sockenmagasin byggdes 1852 vid berghällen Hallen i Mortorp och flyttades 1879 till »Ekenäs, där det återfinns idag.

Mortorps Missionsförsamling bildades 1918 i Långaström. Filadelfiaförsamlingen startade verksamhet 1922 och hade lokaler i Tvärskog, Långaström, Runtorp och Meltorp med egen predikant från 1925. Inga av dessa lokaler finns kvar.

Runt 1830 fanns en apotekare i Tvärskog. Där har även funnits ett gästgiveri. Biograf fanns i Tvärskog och är nu församlingshem. »Tvärskogs IF hade en tid fram till 1960 en dansbana i samhället.

I Långaström fanns en by med hantverkare med smedja, sadelmakeri, bageri,

*Mortorps socken.
Karta ur Det medeltida
Småland*

*Mortorps sockenmagasin.
Nu i Ekenäs.*

bryggeri, kvarn, såg, garveri, färgeri och bobinfabrik. Byn hade sin upprinnelse i vattenkraften. Även i Runtorp fanns en bobinfabrik. Hembygdsföreningen förvaltar en skvaltkvarn i Råsbäck.

Nybroåsen har utnyttjats för grustäktsverksamhet framför allt vid Igersdela. Nu har den ersatts bl.a. av en bergtäkt i Runtorp. I Tvärskog finns Rörvik Timber Tvärskog AB och väster om samhället Kavelbrosågen. Tidigare hade byggmästare Ivar ›Glebe en snickerifabrik i Tvärskog som han övertog av Evald Törnqvist runt 1950, men den brann ner 1982. Där fanns även en likkistfabrik.

Mosaiska begravningsplatsen anlades år 1872 på initiativ av Simon Levin, Kalmars förste judiske invandrare, och innan ›Kalmar mosaiska församling bildats. M ligger intill Södra kyrkogården på dess västra sida vid Skansgatan. På M finns en minnesvård över de koncentrationslägerfångar som dog i Kalmar 1945.

Moskogen, öster om ›Trekanten, heter den avfallsanläggning som drivs av KSRR, Kalmarsundsregionens renhållare. Anläggningen tar emot avfall från kommunerna Kalmar, Mörbylånga, Nybro, Torsås och Borgholm. M byggs ut (2014) för att kunna hantera sortering av matavfall. Här finns även ett ›fjärrvärmeverk som togs i drift 2009 och producerar fjärrvärme för Kalmar, Smedby och Lindsdal. Ett ridhus i Videmossen

Mosaiska begravningsplatsen

nära intill M har flyttat sin verksamhet till ›Ingelstorp.

Mossberg, Sven, 1901–1949, bankjurist, född i Kalmar. Vid sidan om sitt arbete som jurist i Stockholm ägnade M stort intresse för konsten och hade genom inköp byggt upp en betydande konstsamling. Han donerade till ›Kalmar konstmuseum ett 50-tal målningar, främst verk från 1900-talets första decennium. Det resulterade i att museet då hade en av landstortens största samlingar av modern konst. *IB*

Muddern, ofta med lokalt uttal *mudden*, har i olika tider använts för tre skilda områden i Kalmar. Äldst är det område som tillkom när ›Kvarnholmen i slutet av 1800-talet utökades norr om den rivna stadsmuren, och öster om Västra Sjögatan, det som senare blev ›Gamla idrottsplatsen, idag använt som parkeringsplats. En stor del av området tillkom genom muddermassor från ›Malmfjärden och som avstjälningsplats. Även det område i ›Malmfjärden som fylldes ut norr om ›Malmbron vid förra sekelskiftet kom att kallas Muddern. Den nya marken kom på 1930-talet till en stor del att användas för nybyggnaden av ›Kalmar högre allmänna läroverk, numera ›Stagneliusskolan. När Kalmar på 1930-talet anlade ett reningsverk vid ›Tegelviken kom ett intilliggande område att användas som avstjälningsplats. Även det fick namnet Muddern och användes som tipp fram till början av 1970-talet, se även ›Gamla Idrottsplatsen.

Mullbärslyckan var namnet på det odlade området mellan nuvarande Slottsvägens södra del och ›Gamla kyrkogården. M har namn efter den trädgård som 1759 planterades med 400 mullbärsträd av Linnélärjungen Johan Gustaf ›Wahlbom. Syftet var att kunna utvinna silke ur kokonger som spanns av de silkesmaskar som levde av mullbärslöv. Hattpartiet, som då var rådande, sökte uppmuntra silkesodlingen i Sverige bl.a. genom ett årligt anslag av 500 daler silvermynt, allt enligt den tidens tankar på att Sverige i görligaste mån skulle vara självförsörjande på dyra importerade varor. Även Carl von Linné stöttade projektet och med stolthet un-

Munkklostret.

Modell från Kalmar läns museum

derrättade Wahlbom honom om sin plantering i Kalmar. År 1765 togs makten av mösspartiet som då drog in alla statsanslag till denna typ av odling. Området inköptes på 1870-talet av Kalmar stad som där byggde ett för den tiden modernt lasarett, se ›Gamla lasarettet.

BB

Munkklostret, egentligen Kalmar dominikanerkonvent, låg i sydöstra hörnet av

nuvarande ›Södra Kyrkogården innanför Munkporten. M var ett av de äldsta i Norden och grundades 1232–1234. M skilde sig från det som vanligen kallas kloster, eftersom munkarna hade i uppdrag att som predikaremunkar förkunna läran. M hade egen kyrka ägnad åt Jungfru Maria och en trädgård för läkeörter och kryddväxter. M var fattig på fast egendom och ägde endast marken för klostret, Munke- och Sandålyckorna, Hagby, Värnanäs, Törnerum och Runsbäck. Munkarna kallades även Svartbröder på grund av sin dräkt. Efter Västerås riksdag 1527 började klostrens egendomar att dras in till kronan och detta drabbade även Kalmar. Ännu på 1540-talet fanns munkar i Kalmar. År 1545 påbörjades raseringen av bl.a. klostertornet men 1660 kunde man ännu se spår av det gamla klostrets grundmurar.

Muntergökarna, se ›MG.

musik. Kalmar musiksällskap med kör från ett framförande i Kalmar domkyrka av ett oratorium av Haydn under ledning av Valerius Olsson

Mühlenbruchska huset.

Foto Christer Carlqvist

musik och sång dokumenterades i Kalmar första gången i ett donationsbrev 1430. Då upphöjde ›Erik av Pommern ›Bykyrkan till ett kollegium och föreskrev att det vid tidedgården skulle framföras psaltarpsalmer och bibliska sånger.

Den kungliga makten med säte på slottet har använt musik vid hovet och större festligheter. Under sin vistelse på Kalmar slott 1558–1560 höll sig hertig Erik, sedermera Erik XIV, med ett slottskapell bestående av trumpetare, fiddlare, organist, kantor och pukslagare. År 1586 gavs tillfälle att lyssna till skön musik utförd av Johan III:s hovkapell.

År 1555 omnämns en organist i ›Bykyrkan vid namn Mäster Petrus orgellekare, alias Petrus Arvidii, tillika skolmästare, vilket tyder på att det existerade ett fungerande orgelinstrument av något slag i Bykyrkan. Vid Karl XI:s besök 1673 fick skolans elever spela och sjunga för kungen. Nils ›Bechstadius levde vid denna tid och hade titeln stadsklockare och cantor scholae.

I staden fanns från slutet av 1670-talet stadsmusikanter. De tjänstgjorde på orgelläktaren och fick ett uppdrag av ›magistraten 1679, då de hädanefter *skohle dageligen Kläckan 11 uthaf Kläckestaplen uthblååsa ett lijtet stycke med sina Troumpetter Gudz namn till ähra så wehl som staden till honoré och heder*. Bechstadius nämner 1682 stadsmusikanterna Thomas Salomon och

Gabriel Bechman.

Vid mitten av 1700-talet hade Kalmar skola både kör och orkester. Kyrkosången av djäknarna vid gymnasiet och olika slags musikkapell blev grogrund för 1800-talets många musiksammanslutningar. Se ›Kalmar musiksällskap och ›Kalmar manskör.

Under 1800-talets förra del utvecklades musiklivet ytterligare, främst genom tonsättaren Hildebrand Hildebrandsson och kantorerna och musklärarna Anders Holmberg och Anders Johan Johansson. Holmberg arrangerade konserter på Kalmar slott. Anders Johan Johansson utarbetade en av de första handledningarna för sångundervisningen i de nyinrättade folkskolorna.

Under senare tid har kyrkornas kantorer och körer betytt mycket för musiklivet.

Folkmusik och särskilt dansmusik spelades efter hand av allt fler ensembler, se ›jazzband resp. ›festplatser.

Blåsorkestrar blommade upp när ›skarp-skytterörelsen uppstod. Stadsmusikkåren ›Lyran fortsatte i denna tradition och följdes av den professionella ›F 12:s musikkår. Kalmar kulturskola utbildar instrumentalister och konserterar med sina ensembler. Allmänheten erbjuds musik av bl.a. länsmusiken Camerata Nordica, ›Kalmar kammarmusikförening och privata arrangörer, framförallt i ›Kalmarsalen och på slottet. Mer att läsa: *Sancte Christophers Gilles Chroenica 2007*. GM

Muslimska begravningsplatsen, se Skogskyrkogården.

Mühlenbruch, Diederich, även Mühlenbruch, 1628–1712, herredagsman, handels- och politieborgmästare, handelsman, född i Lübeckstrakten. Han nämns som biträde hos handelsmannen Fredrik Siefwers 1653. M ägnade sig åt affärer och hans rörelse blev Kalmars största inom import och export. Han byggde också upp en rederirörelse som även den blev stadens största. M engagerade sig i byggandet av ›Kalmar domkyrka och förestod verksamheten under flera år. M var en stor långivare men krävde säkerhet i silverpjäser eller fasta värden. Även Kalmar stad tvingades vända sig till honom. De svåra tiderna tärde dock på M:s förmögenhet och när han avled var förmögenheten närmast förflyktigad. Ett rikt barockepitafium över M hänger över ingången till sakristian i ›Kalmar domkyrka, där han är begravd. M uppges ha uppfört det hus vid Östra Sjögatan 4 som senare ägdes av familjen ›Kreuger. Byggnaden flyttades 1967 till Norra Långgatan 51. AG

Mühlenbruchska huset ligger vid Lilla torget på Östra Sjögatan 1. År 1712 köptes fastigheten av handlaren David Mühlenbruch som på 1720-talet lät uppföra huset. Det uppfördes i trä i två våningar med karolinskt säteritak, det enda tak av denna typ i staden. År 1899 köpte bryggaren Axel Åhman byggnaden och byggde ihop den med intilliggande ›Bryggeri Nordstjernan. På nedre botten öppnade Åhman en ölstuga. År 1893 startade krögaren Olle ›Olsson, kallad *Pin-Olle*, Hotell Victoria med kafé och restaurang. I gatuplanet har det funnits en skeppsfournering. Under byggnaden finns en välvd stenkällare där ölhallen Svea låg under början av 1900-talet. Här fanns till gästernas förnöjelse en pilroulette som användes för att bestämma vem i laget som skulle bjuda på en omgång öl. Den reverterade fasaden var fram till 1890-talet beklädd med röd träpanel och vita pilastrar. Vissa äldre interiörmålningar finns. M ägs nu av ›Kalmarhem som sedan 1984 inrett bostäder i detta byggnadsminnesförklarade hus. IB

Måsen är en öppen förskola som drivs av Kalmar kommun. Den öppnade 1988 och har sina lokaler på Skeppsbron 9. M är en mötesplats för föräldrar och barn mellan 0 och 12 år. Lusten att skapa är ledordet för verksamheten. Vid träffarna vill förskolan utveckla och stimulera barns och vuxnas fantasi och kreativitet. M verkar även som inspirationskälla för personal vid annan förskola och skola. Mer att läsa: *Måsen, en Reggio Emilia-inspirerad öppen förskola*, 2008. BB

Möre var förr ett av de små folkland som bildade Småland och området täcker större delen av södra Kalmar län. Namnet M är känt sedan 900-talet, då som *Meore*. M betyder 'sank mark', identiskt med 'myr', och landskapet bestod till stor del av vidsträckta mossar och kärr mellan alla ›rullstensåsar som mestadels går i nordvästlig-sydostlig riktning. En dikningslag från 1879 gav bönderna rätt att leda dräneringsvatten över grannens mark och på så sätt startade stora utdikningsprojekt av de gamla sankmarkerna, mörarna. De gårdar på Möreslätten, som dittills haft mager åkerjord, ibland otjänlig, fick på så sätt några av de bästa jordarna i landet. Mören mellan Vassmolösa och Södra Ölvingstorp kan vissa år vid snösmältningen bli ett stort hav med rikt sjöfågelliv. Redan på 1300-talet var M uppdelat i ›Södra Möre härad och ›Norra Möre härad. BB

Möre BK bildades 2007 i Hagby, då med namnet KV76-Lovers IK, som byttes till Möre BK 2009. På föreningens program står fotboll för dam- och herrseniorer samt ungdomar 5–15 år förutom gymnastik för yngre barn. Verksamheten bedrivs på KVborg i Vassmolösa, som har en fullstor plan, och på Loverslunden, som har två fullstora planer, en 7-mannaplan och en 5-mannaplan, alla med elbelysning. Anläggningen i Loverslund ligger på väl-dränerad mark, som gör att planerna är spelbara tidigt på våren.

Möre Dansare, se ›folkdanslag.

Mörekonflikten har sitt ursprung i ett brev från Lantarbetarförbundets avdelningar i Ljungbyholm, Smedby och Kal-

marorten till Svenska Lantarbetarförbundet i Stockholm den 19 juni 1929. De yrkade att förbundsstyrelsen skulle vidta åtgärder för att få till stånd avtal på alla gårdar och med alla arbetsgivare som inte hade det. Som en följd av detta utbröt M den 23 juli 1929 och kom att vara i över två år. M gällde både föreningsrätten och rätten för lantarbetarna att teckna avtal även hos bönder, som inte var anslutna till någon arbetsgivarorganisation. Då strejkade statare, kogubbar och mjölkerskor på Möreslätten och framför allt i Dörby, Hossmo och Ljungby socknar. Gårdarna bojkottades och blockerades och lantarbetarna gick strejkvakt. Strejkbrytare inkallades av bönderna som vräkte flera hundra strejkande och deras familjer. M blev då känd över hela landet genom tidningsartiklar och bilder. Tre större demonstrationer anordnades i Vassmolösa och i Ljungbyholm där 5 000 personer samlades på kyrkplan. Hamn- och ångkvarnsarbetare i Kalmar var solidariska med de strejkande. På initiativ av socialdemokraternas partisekreterare Gustav Möller spelade arbetsidan in en film på hösten 1929, som

visades i hela landet då pengar samlades in till lantarbetarna och deras familjer. Bitterheten var stor på båda sidor. Ett fyrtiotal gårdar var indragna i M när strejken bilades på Hossmo säteri i augusti 1931. År 1936 gav bönderna ut en skrift som klargjorde bondeklassens syn på händelserna. Det frihetliga arvet från Dacke och rätten att själv bestämma över sitt hushåll var viktigt. Denna syn bröts mot det fackliga kravet på kollektivavtal och rätten för en fackförening att förhandla för sina medlemmar. Mer att läsa: Mats Johansson, *Mörekonflikten 1929–1931*. MJ

Möreslätten, se »Möre.

Mörner, Hans Georg, landshövding 1679–1680. Innan han blev landshövding över Kalmar och Kronobergs län, var han överste för Smålands kavalleriregemente, därefter landshövding i Jönköpings län. I Kalmar var han troligen även guvenör under en tid. Han avslutade karriären som landshövding i Jönköpings och Kronobergs län.

Mörekonflikten.
Demonstration av lantarbetare med Gust. L. Johnsson i spetsen

